

Midwintertelling 1995

Januari staat traditiegetrouw in het teken van de internationale midwintertelling van watervogels. Op 13 januari 1996 vindt de 30^e editie van deze telling plaats. In de meeste Europese en Noord-Afrikaanse landen zijn tellers actief, die in internationaal verband opereren onder vlag van het International Waterfowl and Wetlands Research Bureau (IWRB). De organisatie in Nederland wordt sinds 1993 gedragen door SOVON. Deze bijdrage gaat in op de voorlopige resultaten van de telling in januari 1995.

Mist

De winter 1994/95 was globaal gezien zacht en nogal nat. De midwintertelling werd gehouden in het weekeinde van 14/15 januari. De weergoden waren niet gunstig gestemd want uitgerekend die dagen hing er over het grootste deel van Nederland een grauwsliuier van mist en motregen. De telomstandigheden waren dan ook verre van ideaal en veel tellers gaven aan moeite te hebben hun gebieden geheel te overzien. Plaatselijk kan dit tot onderschatting van de aanwezige vogels hebben geleid. De mensen die net buiten het voorkeursweekeinde actief waren troffen aanzienlijk betere omstandigheden. Figuur 1 geeft de ligging van de getelde gebieden weer. De bespreking van de resultaten betreft alle watervogels met uitzondering van ganzen en zwanen. Van deze soorten, die ook gedurende de overige wintermaanden worden geteld, zijn nog niet alle resultaten beschikbaar.

Aantallen en trends

Totaal werden 3.5 miljoen watervogels geteld (tabel 1). Smienten waren met

Figuur 1. Ligging van de getelde hoofdgebieden (zwart), met onderscheid tussen monitoringgebieden (blok) en de overige telgebieden (stip). Voor de Waddenzee, Delta gebied, IJsselmeer en de Grote Rivieren vormen verschillende hoofdgebieden in een aantal gevallen één monitoringgebied.

een aantal van zo'n 770.000 exemplaren veruit de meest talrijke verschijning. Ook Wilde Eend, Meerkoet, Scholekster en Kokmeeuw werden in zeer grote aantallen (> 200.000) gezien. Onder de minder algemene soorten waren de waarnemingen van Kleine Zilverreiger (6 exemplaren), Lepelaar (4), Krooneend (25), Regenwulp (16), Oeverloper (12) en Grote Stern (6) opvallend.

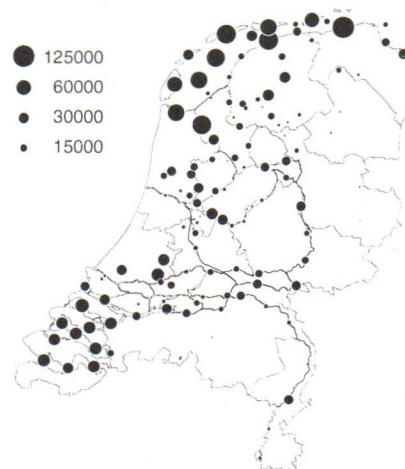
De resultaten van de internationale midwintertelling geven belangrijke informatie over de aantalsontwikkelingen in watervogelpopulaties. Om geschikt basismateriaal voor het signaleren van trends door de jaren heen te verkrijgen is afgesproken dat in ieder land altijd de zogenaamde monitoringgebieden worden geteld. Op deze wijze wordt vermeden dat verschillen in telinspanning trends gaan domineren. In Nederland omvatten de monitoringgebieden de meeste belangrijke terreinen voor watervogels (figuur 1). Van veel soorten is hiermee dan ook het grootste deel van de aanwezige populatie gedekt. Een aantal soorten (bijvoorbeeld Dodaars en Waterhoen) komt evenwel dermate verspreid voor, dat ook telgegevens van andere gebieden van wezenlijk belang zijn.

De huidige indeling in monitoringgebieden bestaat nu drie jaar. De aantallen die er zijn gezien staan eveneens vermeld in tabel 1. De tellingen in 1994 en 1995 vonden plaats onder milde weersomstandigheden; die in 1993 na een korte vorstperiode. Dit verklaart voor een aantal soorten de verschillen tussen de twee eerste jaren, zie bijvoorbeeld zaagbekken, Kievit en Goudplevier. Over de hele periode gerekend vertonen veel soorten licht schommelende of stabiele aantallen. Een opvallende toename deed zich vooral voor bij Dodaars, Nijlgans, Smient, Krakeend, Pijlstaart, Scholekster, Bonte Strandloper, Wulp en Steenloper. Van een aantal hier-

van is deze tendens reeds gedurende de laatste decennia waargenomen (Nijlgans, Smient, Krakeend); voor de overige is waarschijnlijk eerder sprake van ontwikkelingen op korte termijn. Te denken valt daarbij ondermeer aan de opeenvolgende serie relatief zachte winters die we hebben gehad, waardoor minder sterfte optreedt of er meer vogels in ons land overwinteren. Voor soorten die erg geconcentreerd voorkomen geven de resultaten van de monitoringgebieden soms een scheef beeld. Zo is er op grond van monitoringgebieden een gestage toename van Eidereenden te zien. Kijken we echter naar de totalen voor heel Nederland, die in het geval van deze soort betrekking hebben op een integrale (vliegtuig)telling dan blijkt een iets genuanceerder beeld (1993-95 respectievelijk 137.500, 119.000 en 147.500). Het voorkomen in de monitoringgebieden wordt in dit geval bepaald door verschuivingen van concentraties tussen Noordzee (geen monitoringgebied) naar Waddenzee (monitoringgebied).

Concentraties

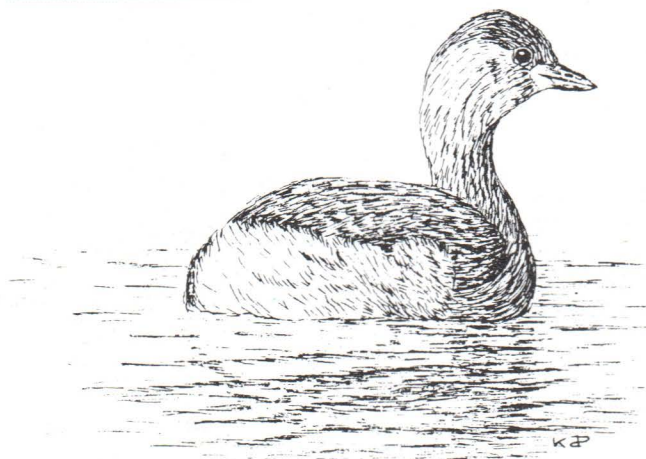
De grootste concentraties watervogels bevonden zich in Nederlands belangrijkste wetlands, zoals de Waddenzee (951.000), het Deltagebied (441.000), de Grote Rivieren (387.000) en het IJssel- en Markermeer (274.000). Gebieden met grote aantallen in deze regio's waren Terschelling, de Fries-Groningse Waddenkust, Ooster- en Westerschelde, de IJssel en het IJsselmeer (figuur 2). Belangrijke aantallen werden verder

Figuur 2. Verspreiding van watervogels in de monitoringgebieden. Geen gegevens werden ontvangen van Simonszand, Rottumeroog, Rottumerplaat, De Deelen, Wormer- en Jisperveld en de Westzaanse- en Oostzaanse Polder.

Tabel 1. Aantallen watervogels in januari 1995. Tevens is het aantal in de monitoringgebieden in 1993, 1994 en 1995 gegeven.

soort	totaal 95	mon 93	mon 94	mon 95	soort	totaal 95	mon 93	mon 94	mon 95
Roodkeelduiker	104	7	18	53	Grote Zaagbek	8.904	9.419	6.009	7.781
Parelduiker	10	0	4	9	Rosse Stekelstaart	15	0	1	8
IJsduiker	0	0	1	0	Waterral	94	21	15	43
Duikers ongedet.	20	0	10	8	Waterhoen	15.491	3.639	3.012	3.608
Dodaars	1.976	468	511	948	Meerkoet	242.363	145.547	131.898	141.342
Fuut	26.174	22.134	26.935	23.210	Kraanvogel	7	0	1	2
Roodhalsfuut	77	13	6	31	Scholekster	305.551	236.738	271.226	297.355
Kuifduiker	29	22	22	25	Kluut	1.114	436	1.027	1.001
Geoorde Fuut	346	67	97	344	Bontbekplevier	237	75	212	175
Aalscholver	12.403	8.965	9.111	10.123	Strandplevier	1	2	0	1
Kuifaalscholver	2	4	2	2	Goudplevier	12.839	3.297	17.687	9.096
Roerdomp	30	19	18	19	Zilverplevier	28.193	23.168	26.649	27.834
Kwak	10	0	0	0	Kievit	43.742	16.717	36.427	23.475
Kleine Zilverreiger	6	1	0	3	Kanoetstrandloper	90.653	23.770	130.392	90.611
Grote Zilverreiger	1	0	2	0	Drieteenstrandloper	2.994	641	1.295	1.011
Blauwe Reiger	4.692	2.140	2.213	2.283	Paarse Strandloper	231	11	28	108
Ooievaar	148	77	47	44	Bonte Strandloper	165.942	87.713	150.104	165.062
Zwarte Ibis	1	0	0	0	Kemphaan	108	82	463	88
Lepelaar	4	1	0	4	Bokje	5	4	7	2
Europese Flamingo	6	0	0	6	Watersnip	487	231	247	332
Chileense Flamingo	42	0	17	42	Houtsnip	18	6	2	5
Flamingo spec	1	32	31	1	Grutto	220	200	263	215
Nijlgans	2.975	736	1.497	1.499	Rosse Grutto	22.346	10.855	21.715	21.944
Casarca	22	1	22	3	Regenwulp	16	0	0	12
Bergeend	34.003	25.454	39.248	32.552	Wulp	131.478	65.584	100.617	119.353
Muskuseend	67	0	0	0	Zwarte Ruiter	99	14	22	73
Carolinaeend	8	0	0	0	Tureluur	11.444	6.615	13.501	11.213
Mandarijneend	40	0	3	1	Groenpootruiter	3	4	1	3
Smient	767.878	468.183	598.506	614.909	Grote Geelpootruiter	1	0	0	0
Krakeend	9.048	4.130	4.557	6.346	Witgatje	77	10	17	11
Wintertaling	25.626	9.445	18.132	18.305	Oeverloper	12	1	0	5
Wilde Eend	407.051	195.523	281.473	249.397	Steenloper	5.871	1.831	3.223	4.514
Pijlstaart	10.971	6.729	8.309	10.672	Grauwe Franjepoot	0	1	0	0
Slobeend	2.322	1.021	1.301	1.352	Grote Jager	4	0	0	2
Krooneend	25	10	6	1	Zwartkopmeeuw	1	0	0	0
Tafeleend	59.669	45.998	60.916	49.333	Dwergmeeuw	366	407	468	353
Witoogeend	1	2	0	1	Kokmeeuw	204.801	162.665	197.481	104.297
Kuifeend	167.293	120.399	143.452	134.482	Stormmeeuw	115.175	59.000	65.475	50.737
Toppereend	150.094	104.753	160.636	146.515	Kleine Mantelmeeuw	1.412	90	129	476
Kleine Toppereend	1	0	0	0	Zilvermeeuw	125.461	70.657	78.126	87.010
Eidereend	147.391	64.670	84.665	114.621	Geelpootmeeuw	2	0	3	2
IJseend	50	36	39	39	Kleine Burgemeester	1	0	0	0
Zwarte Zeeëend	96.687	1.123	568	5.270	Grote Burgemeester	6	2	1	0
Grote Zeeëend	1.252	0	1	12	Grote Mantelmeeuw	7.030	4.692	4.050	5.170
IJlandse Brilduiker	1	0	0	0	Drieteenmeeuw	51	167	24	10
Brilduiker	15.655	11.657	17.091	14.565	Grote Stern	6	0	0	4
Kokardezaagbek	0	1	1	0	Visdief	0	0	0	0
Nonnetje	4.971	3.605	2.686	4.205	Zeekoet	27	0	2	17
Middelste Zaagbek	7.653	5.226	4.062	7.059					

Dodaars (Klaas de Putter)

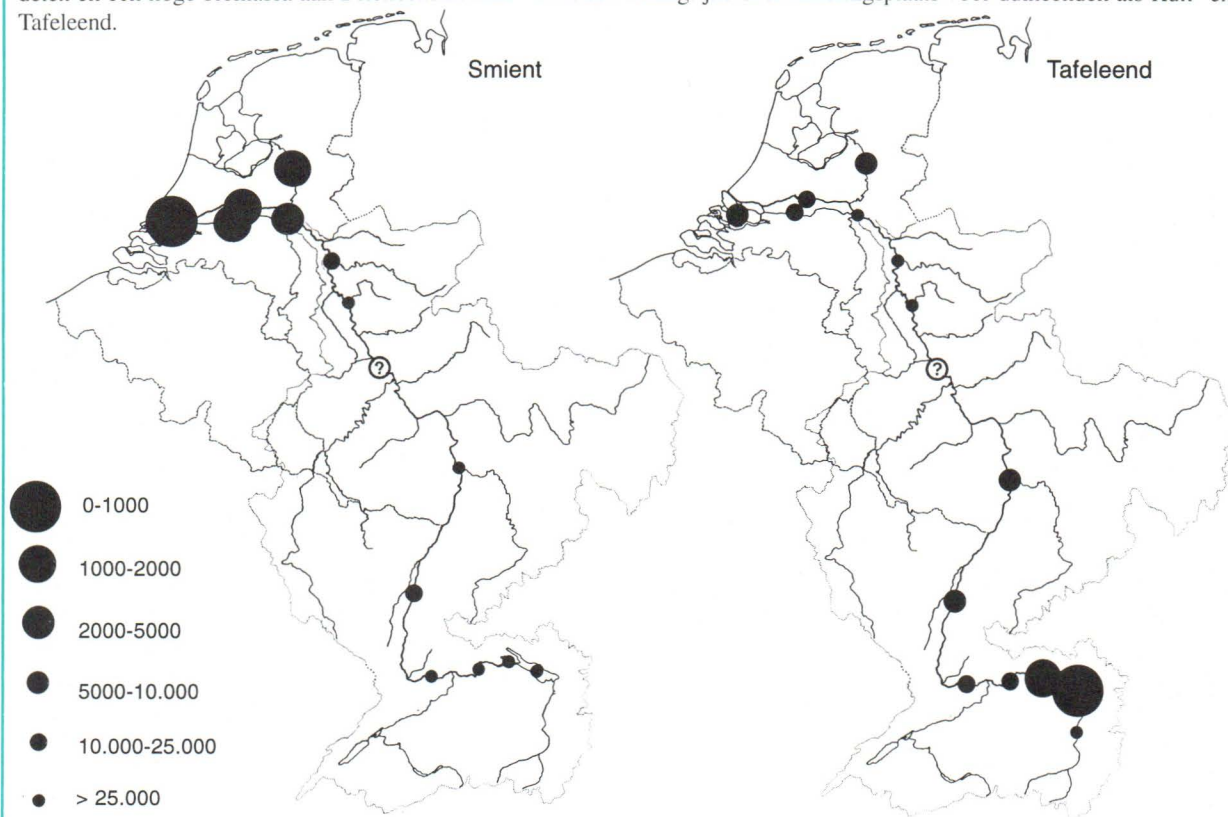
gesignaleerd op de Randmeren, de Krimpener- en Alblasserwaard en in de Friese meren.

Nederland op internationaal nivo

Het is algemeen bekend dat Nederland in internationaal opzicht voor watervogels een prominente rol vervult. Voor januari 1994 zijn de resultaten voor de rest van NW-Europa inmiddels door het IWRB gepubli-

Watervogels in het Rijndal

Als onderdeel van de biologische monitoring van de Rijn, is SOVON in opdracht van Rijkswaterstaat/RIZA bezig een overzicht samen te stellen van het voorkomen van watervogels in het internationale stroomdal van de Rijn. Hiervoor wordt nauw samengewerkt met verschillende instanties en vogelwerkgroepen in Nederland, Duitsland, Frankrijk en Zwitserland. Als basismateriaal worden de resultaten van de midwintertelling in januari 1995 gebruikt. Figuur 3 geeft voor een tweetal soorten, Smient en Tafeleend, de verspreiding over het Rijndal tijdens deze telling weer. Een grazer als Smient werd vrijwel uitsluitend aangetroffen in het Nederlandse Nederrijn-gebied (IJssel, Waal, Nederrijn en Lek) en Beneden Rivierengebied, en concentreerde zich vooral in de daar aanwezige uiterwaarden. Bovenstrooms komen dergelijk geschikte voedselterreinen vrijwel niet voor en waren de aantallen marginaal. Tafeleenden hebben in Europa een meer continentale winterspreiding. Het voedselspectrum is ook breder en bestaat zowel uit schelpdieren (vooral Driehoeksmossel) en slakjes, als plantaardig materiaal. Grote aantallen langs de Rijn waren aanwezig in het Bodensee-gebied, op de grens van Duitsland en Zwitserland. Dit meer met z'n uitgestrekte ondiepe delen en een hoge biomassa aan Driehoeksmossels vormt een belangrijke overwinteringsplaats voor duikeenden als Kuif- en Tafeleend.

Tabel 2. Aantallen van enkele soorten watervogels in NW-Europa in januari 1994 (naar Rose 1995, IWRB Publ. 35). Vermeld zijn de aantallen die in de monitoringgebieden zijn geteld. Bij soorten gemerkt met een * zijn ook aantallen van buiten de monitoringgebieden verwerkt.

Fuut *	50.000
Aalscholver *	46.000
Bergeend	267.000
Smient	1.071.000
Krakeend	13.000
Wintertaling	153.000
Wilde Eend	986.000
Pijlstaart	37.000
Slobeend	13.000
Tafeleend	175.000
Kuifeend	525.000
Toppereend *	256.000
Brilduiker	123.000
Nonnetje	9.100
Middelste Zaagbek *	21.000
Grote Zaagbek	79.000
Meerkoet	438.000

ceerd. Tabel 2 geeft een overzicht van het voorkomen van de belangrijkste soorten. Vooral Fuut, Smient en Toppereend scoren hoog in internationaal belang. Van deze soorten werd meer dan de helft in Nederland waargenomen. Hetzelfde geldt, zij het in mindere mate, voor onder andere Krakeend, Tafeleend en Kuifeend. Soorten als Brilduiker en Grote Zaagbek werden relatief weinig binnen onze landsgrenzen aangetroffen. Deze overwinteren vooral in het Baltisch gebied en komen alleen bij strenge vorst meer naar lagere breedtes. Ook IJseenden zijn typische wintergasten in het Baltisch gebied. In Polen en Litouwen bijvoorbeeld, werden van deze soort 22.000 (incomplete telling), respectievelijk 15.000 vogels geteld. De 127 individuen die de Nederlandse tellers zagen spreken in deze context voor zich.

Kees Koffijberg & Erik van Winden

Lees Limosa

In de nieuwe Limosa, tijdschrift van de Nederlandse Ornithologische Unie en SOVON, staan o.a. artikelen over Blauwborst en Grauwe Gors in Nederland, vossen en Purperreigers, Canadese Ganzen en Mandarijneenden, geschiedenis van de Oostvaardersplassen enz. Op korte termijn zullen o.a. artikelen verschijnen over de overleving van gekleurde Fitissen en Gierzwaluwen boven zee.

De goede verstaander heeft het begrepen: Limosa kun je niet missen. Een abonnement op het viermaal per jaar verschijnende tijdschrift kost slechts f 22,-. Aanmelden bij

Limosa, L. Hellenberghof 32, 2202 XT Noordwijk